

Во последните години се објавени неколку трудови — научни дисертации, во кои се третираат проблеми од македонската археологија. Некои од нив се резултат од археолошки ископувања и испитувања на градски локалитети во Македонија, додека другите третираат проблеми од цели географски подрачја или области. Тука треба да ја спомеме монографијата на Ф. Папазоглу „Македонски градови во римско време“, која претставува еден солиден труд за проучувањето на Македонија во античко време.

Книгата на Д. Вучковиќ-Тодоровиќ „Античката населба Стубера“, за која ќе стане збор подолу, е објавена на руски јазик во списанието „Archaeologia Jugoslavica“, IV т. 1963 година во Белград. Освен уводот, материјалот во неа е разделен на 13 поглавја. На крајот е приложен список со личните имиња, добиени од епиграфските споменици, како и 30 табли со скици, карти и фотографии.

Во уводот авторот говори за остатоците на античката населба кај с. Чепигово, Прилепско, кои го привлекувале вниманието и научниот интерес уште пред 130 години. Многу еминентни археолози, историчари и патописци од Европа се зафатиле со проучувањето на спомениците и историјата на оваа стара населба.

Во поглавјето за географската положба се даваат географски податоци за местоположбата на Стубера. Удобната местоположба на населбата, богатата клима и плодородната околина го привлекувале човекот на овој терен уште во праисториско време. Стубера била расположена на еден рид, на местото каде Тополчанската преграда ја дели Пелагониската Рамнина на два дела: северен Деурип (Прилепско) и јужен Линкестида (Битолско).

Во второто поглавје авторот прави преглед на изворите на старите автори, кои се во врска со Стубера. Најстарите податоци за овој град по-

текнуваат од Поливије, потоа и од Ливије. За време на борбите што се водени меѓу Рим и Македонија во 200 година пред н. ера, римската војска напуштајќи го својот логор во Битолско, тргнала на север против Стубера за да се снабди со жито. Стубера, како и Хераклеа и порано, за време на Филип II и Александар Велики, служела за воена база и логор во борбите против илирската држава. Интересно е да се спомене дека Стубера не е одбележана како станица на патот Хераклеа-Стоби во Табула Пеунтингерјана. По сè изгледа дека во IV век градот бил напуштен.

Натаму се разгледува интересирањето што пројавиле голем број научници во Европа за остатоците на Стубера уште во минатиот век. Објавувањето на материјали за оваа населба почнало во 1831 година од Кузинери, потоа следуваат студии од Leake (1841), од Heuzey (1876) како и од Miller, Кацаров, Сарија, Канецулис и др. Од нашите научници најголемо внимание им посветуваат на спомениците од овој град Н. Вулиќ и Ф. Папазоглу.

Во четвртото и петтото поглавје авторот прави хронолошки преглед на сите откриени и публикувани споменици од Стубера до 1953 година. Посебно се запира на некои епиграфски споменици, во кои се спомнува името на градот. Едниот од овие натписи е откриен во Италија, а другиот во Прилеп. Наедно се засегнати и некои проблеми во врска со постоењето на населбата Деуриоп и нејзината врска со Стубера, проблеми што долго време стоеле нерешени.

Во шестото поглавје се опишуваат изведените ископувања во 1953 година, како и една помала акција изведена во 1959 година, и се прави анализа на откриените објекти и наоди. Особено и најмногу се опишуваат секторите II и III, каде што биле откриени темелите од еден храм и еден гимназиум, како и голем број мермерни споменици, ста-

туи, епиграфски споменици и др.

Во седмото поглавје за проучувањето на Стубера авторот се базира не само врз резултатите од ископувањето, туку ги зема предвид и сите дуги наоди откриени во околните места на Чепигово. Стубера бил утврден град и заземал важна стратеска позиција во Пелагониската Рамница. Во текот на II—III век овој град станал голем економски, стопански и културен центар, за кое сведочат откриените јавни згради, творби на уметноста, надгробни споменици, керамика и др.

Во поглавјето архитектура се говори за откриените детали од архитектура, капители, столбови, бази. Д. Вучковиќ-Тодоровиќ и самата признава дека поради ограниченоста на ископувањата, не се успело да се откријат поголема површина од градот. Следствено, не може да се направат трајни заклучоци како за големината на тврдината, на градот, така и за неговото устројство, план, објекти и др. Според мислењето на Д. Вучковиќ, градот опфаќал површина од 36 ха земјиште, на кое живеело население од 10 до 20 илјади, кое порано го прифатила и Ф. Папазоглу. Не се дава одговор и на едно друго прашање, односно за големината на тврдината на Стубера, за нејзиниот план. Меѓутоа, ископувањата биле изведени на такви простори, каде што се дошло до откривање на разни објекти од јавен карактер, како и до многу значајни наоди од сите видови. Пред сè, треба да спомеме за големиот храм откриен во секторот број II, како и за една голема зграда со многу простории, за која се смета дека била гимназиум.

Посебно внимание авторката им посветува и ги анализира откриените 16 епиграфски споменици, за кои одделува повеќе простор во книгата. Таа се задржува посебно на поважните од нив, кои го осветлуваат економскиот и културниот живот на градот Стубера. Тука треба да споменеме и за 4 плочи со имиња на 74 ефеби (младинци), питомци на гимназиумот. Еден од откриените споменици му е посветен на богот Асклепије, на друг има посвета до Посејдона, до речниот бог Еригон и

нимфите. На трети споменик, подигнат на Посидип, се спомнува за собирањето и народот на Стубера. Сите натписи се напишани на правописен грчки јазик и на нив не се забележани никакви грешки.

Во десеттото поглавје се разгледува скулптурата откриена за време на ископувањата. Како што вели авторот, најдените скулптури се од висока уметничка вредност и претставуваат значаен резултат од ископувањата. На еден доста мал простор се откриени 15 статуи. Тоа е индисија дека и во другите сектори на градот, каде што не се копало, се кријат многу археолошки наоди. Како најзначајни творби на римската пластика се двете статуи на Орест и Поликсен, потоа статуата на Асклепије и статуата на младинец. Сите статуи, како и епиграфските споменици, се направени од белоснежен мермер, кој најверојатно потекнува од мермероломите на Плетвар и Сивец.

Што се однесува до нумизматичките остави, авторот признава дека вакви биле откриени во мал број, и тоа во поединечни примероци. Во списокот на монетните наоди, што е приложен во книгата, се опфатени и монетите од збирките на музеите во Скопје и Прилеп, кои се најдени во околината на с. Чепигово. Сметаме дека не секогаш може да се очекува да се дојде до големи монетни остави во самите антички градови. Се случува многупати вакви оставини на монети да се откријат во блиската и подалечна територија на градската населба. Ако Стубера била главен град на областа Деуриоп, кое е докажано, тогаш овој град имал своја територија во која влегувало целото прилепско подрачје. На тој начин сите монетни наоди од пошироката територија на градот Стубера треба да се земат предвид при проучувањето на историјата на овој град. Одговор на тоа наше мислење ни дава и една богата остава со македонски, грчки и други монети, откриени во с. Прилепец, село што не е многу оддалечено од Чепигово. Познато ни е дека околината на Прилеп е богата со монетни наоди од сите епохи.

Во дванаесеттото поглавје се збо-

рува за најдената керамика за време на ископувањето. Како и монетите, керамиката, која е главно во фрагменти, е малобројна, но во неа се забележани примероци на садови што одат од најубава римска керамика со танки ѕидови — до најрубна провинциска керамика. Откриени се и неколку фрагменти од тера сигилата. Керамиката е многу важен материјал за проучувањето на животот на старите населби и нејзиното добро познавање може да помогне, наред со другите видови наоди, за датирањето. Меѓутоа, авторот не дава во приложените табли никакви скици или фотографии од керамиката на Стубера, кое треба да се смета за пропушт.

На крајот, врз основа на античките и денешните извори, како и врз основа на добиените резултати од ископувањето, со оваа книга ни се предава и прикажува во општи црти бурната историја на градот Стубера. Најстарата населба се наоѓала кај месноста Бакарно Гумно, уште во бронзено време. Подоцна, во првите историски векови, населбата била

преместена близу до с. Чепигово. Таа била населена со илирско население, кое уште многу рано попаднало под грчкото културно влијание. Населбата израснала во градски центар, најверојатно за време на Филип II. Подоцна, за време на борбите меѓу Рим и Македонците, таа служела како главна воена база. Најголем напредок Стубера достигнала во римско време (II—III век), од кога и потекнуваат сите откриени објекти и археолошки материјал при ископувањето во 1953 година. Населбата била напуштена и животот престанал во неа најверојатно во текот на IV век, како резултат од некој земјотрес или борба.

Во заклучок можеме да кажеме дека книгата на Д. Вучковиќ-Тодоровиќ, „Античката населба Стубера“ содржи јасна и позитивно решена проблематика. Археолошките предмети најдени за време на ископувањето се разгледани и толкувани со висока научна интерпретација. Поради тоа, оваа книга претставува важен прилог кон македонската археолошка наука.

A. K.

Marija Vrbetić, Nastava povijesti u teoriji i praksi. Pedagoška Biblioteka-prilozi metodici nastave povijesti.

Zagreb 1968 „Školska knjiga“

Во предговорот на оваа книга се вели оти таа има цел да му покаже на наставникот како треба учениците да ја запознаат историјата сознательно, како ќе ја применуваат наставниците во еден наставен час и како ученикот ќе работи самостојно дома, за да може учењето да стане поинтензивно, економично и целесобразно. Целта на учењето би била да осигури јасно, трајно и презентно знаење на историските факти, да се формираат поими и судови и апстрактно сознание за законите на општественото движење кои ќе дадат можност за правилна ориентација во општествените и политичките движења во минатото и сегашноста. Но — како што и самиот автор подвлекува — тоа не треба и не може да биде цел само

за себе, туку тоа знаење по историја треба да овозможи „ориентација во општествено-политичките збиднувања во минатото и современоста.“ Но, притоа, треба да се има предвид и завршното наспомнување во врска со целта на наставата по историја, при кое се инсистира учениците самостојно да ги прошируваат, продлабочуваат и применуваат здобиените знаења во животот. Во првата глава на својата книга, која го носи насловот: „Методи на рационалното учење“, авторот на книгата поаѓа од констатацијата дека и наставниците и учениците грешат. Првите грешат во тој поглед што на учениците не им даваат совети како треба да учат, а учениците тешко разбирале од тоа што учат, што било помалку важно за учење, односно не знаеле за она